

La fàbrica Isidre Jover i Cia durant la Guerra Civil i la postguerra (1936-1942)

Xavier Mas Gibert
Centre d'Estudis Canetencs

Isidre Jover & Co. during the Civil War and the postwar period (1936-1942)

Aquest article fa el report del període de la fàbrica Isidre Jover i Cia. del període 1936/1942, guerra civil i postguerra, amb col·lectivització [nacionalització] i exili dels patrons Enric i Salvador Jover Ortensi, fins a la recuperació de la normalitat i el retorn d'Enric Jover de Suïssa.

This article is the report of Isidre Jover & Co. during 1936/1942 period, Civil War and postwar periode, with collectivization and the exile of Enric and Salvador Jover Ortensi, until the recovery of the normality and the return of Enric Jover from Switzerland.

Paraules clau: Gènere de punt Canet de Mar, Isidre Jover i Cia., cens laboral I. Jover i cia., col·lectivització 1936.

Keywords: Knitted in Canet de Mar, Isidre Jover & Co., Census of employees in Isidre Jover & Co., collectivization of 1936.

En començar la dècada dels anys vint del segle homònim, l'estructura industrial de Canet per ordre d'importància era aquesta:

GÈNERE DE PUNT

21% Joan Carbonell Paloma
14% Bernadell y Romagosa S. en C. (des de 1908 a 1915).
8% Jover i Serra i Cia.
7% Floris y Busquets
Total: 50%

TEIXITS A LA PLANA

17% García y Llauger
16% Massaguer y Gauna
5% Rossend Peitx
2% Josep M. Maynou Mataró
Total 40%

El 10% restant un 5% englobava microempreses de teixits a la plana i l'altre 5% a fàbriques igualment ínfimes de gènere de punt. Entre les de gènere de punt hi havia: Vda. De Joan Campins i Martí, Filles de Pau Fàbregas, Francisco Galán Sanclemente, Martí Cadellans, Martí Rodon Goday, Josep Torrus Gil i Torrus i Sagristà.

La família Jover a Canet a la llum del cens de l'abril de 1936

Segons el cens d'abril de 1936, el que seria l'industrial més destacat de la història del gènere de punt Canet de Mar i un dels més importants a tot Catalunya, Enric Jover Ortensi (1906-1977), tenia 30 anys i vivia al carrer de la República núm. 7. Estava casat -possiblement des de 1931- amb Montserrat Garriga Parera (* Arenys de Mar 17/11/1908+.... BNA?). També hi vivia el que seria el seu únic fill Jordi Jover Garriga, el qual havia nascut a Canet el 23/4/1933.

Isidre Jover Sellarès que era el patriarca de la família, quan va haver-hi la sublevació militar el juliol del 1936, tenia 63 anys (nascut a Canet el 18/12/1873) i la seva esposa Elvira Ortensi Boher, en tenia 50. Elvira Ortensi era de família canetenca però nada a Caldes d'Estrac el 19/11/1886 i per tant era 13 anys més jove que el seu marit. Vivien a la casa núm. 2 del carrer de l'Abell (Casa Alsina Roig), amb la seva filla Montserrat (*Canet 14/7/1905) que era la més gran de la nova generació i l'única dona dels quatre fills del matrimoni. Montserrat tenia un any més que el seu germà Enric i al cens esmentat de 1936, consta com a soltera i fa suposar que amb

Sortida a Sant Pere de Riu el primer de maig als anys 20. D'esquerra a dreta, al davant: Joan Torrus Bachs, Salvador Jover Ortensi, Salvador Macià Bassas. A segona fila, Josep Alegret Xiqués, Marià Xalabarder Torrents, desconegut. A darrera, Andreu Ribas Móra, Sixte Mitjà i Josep Galí Verdura. (CEC)

que seria el seu marit [Josep Mª Piñol], o bé varen casar-se durant la guerra –o més possiblement– a la postguerra immediata. Devien fer-ho fora de Canet, potser a Tarragona atès que em sembla recordar que Josep Ma. Piñol era fill d'aquesta ciutat. No hem trobat l'anotació del seu matrimoni al llibre d'enllaços de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau de Canet i tampoc la del bateig del seu únic fill Josep Mª Piñol Jover que calculo que devia néixer l'any 1941 ó 1942.

Al cens de l'abril de 1936 doncs, a la casa paterna del carrer de l'Abell, de més a més dels membres de la família ja relacionats, també hi consta que hi vivien Salvador de 26 anys, el tercer fill del matrimoni, nascut a Canet el 1910 i Francesc, el fill més jove nat a Canet el 12 d'octubre de 1916.

Salvador Jover quan va esclatar la guerra se'n devia anar a Barcelona atès que, ell mateix ho explica al mecanoescrit 'Isidre Jover i Cia' «Notes històriques» que *Durant la guerra, el dia abans de marxar a Suïssa, vaig conèixer la que més tard seria la meva esposa [Isabel Ricart i Ribera] en una festa al barri de St. Andreu de Palomar de Barcelona.*

Un sol incident laboral documentat abans de la revolució

L'únic antecedent que he trobat sobre conflictivitat laboral relacionat amb l'empresa «Isidre Jover i Cia.» va publicar-lo «Solidaridad Obrera» el 5 de febrer de 1935, el qual, denunciava l'actitud de l'empresari

Enric Jover amb els treballadors de la seva indústria i que val més reproduir *in extenso* perquè cada lector pugui fer la seva valoració «(...) es conveniente llamar la atención de quien por su conducta y por sus palabras, escudado en la condición de burgés, el patrono y explotador se cree en el derecho de insultar a los trabajadores como si se tratara de cualquier cosa. Hoy ocupa nuestra atención el joven burgués Enrique Jover, quién actúa con plenos poderes en la fábrica conocida vulgarmente por «Can Quirreta». Son muchos los obreros de dicha casa que han manifestado su agravio por el modo despótico y autoritario con que los trata el susdicho burgués, a quien le consta lo que aquí decimos, porque también a él, más de un trabajador le ha replicado enérgica y oportunamente. Tampoco han faltado los consejos paternales en el sentido de ser más comedido y más prudente. La soberbia no conduce a nada bueno. Cuando algun trabajador hace alguna petición o bien protesta por haber sido víctima de una injusticia, se le escucha y se le atiende, si se puede, más no se le falta al respeto. Esto de decir «el que no esté conforme que se marche» o «aquí el amo soy yo». Podemos ser explotados pero somos tan dignos como usted. (L'article no anava signat atès que els corresponents de «La Solidaridad Obrera» rarament s'identificaven en els seus escrits).

Tal i com Salvador Jover explica en el document ja esmentat, l'estiu de 1936 els germans Enric i Salvador Jover Ortensi, varen haver de sortir 'clandestinament' del país amb destinació a Suïssa.

Salvador Jover ho explica sucintament en aquests termes: *Vingué la guerra civil i el món que estic contant fou capgirat. Després d'uns mesos d'instal·lació de la revolució de la revolució les fàbriques foren incautades i els components de la família Jover amenaçats més o menys com tots els patrons i obligats a marxar del País de forma clandestina. A l'exil·li fundarien una fàbrica de mitjons distribuïda entre Ginebra (Suïssa) i Annemasse (França) que va durar exactament els anys del compromís adquirit amb els seus socis capitalistes.*

Salvador diu que fou exactament tal i com devien haver pactat. Aquesta fàbrica a cavall entre França i Suïssa i arran d'ambdues fronteres, dependències a cada costat, va ser gestionada pels germans Enric i Salvador Jover, des de 1938 a 1942 i des de 1942 a 1948 només per Salvador, exactament els deu anys que havien pactat amb els accionistes. Em sembla recordar els comentaris de les obreres incondicionalment afectes als Jover, Dolors i Josepa Ferrer i la meua parenta Manolita Argüelles Landeta, al·lusius al retorn definitiu de Salvador Jover i que va representar un autèntic esdeveniment, tant per a la família Jover òbviament com pel seu cercle de treballadors més incondicional. Jo diria que reagrupament familiar definitiu no s'esdevingué fins a 1948, per tant, exactament tal i com ho va deixar escrit en el seu relat el propi Salvador Jover. Hem sembla recordar però que, l'esposa Isabel Ricart i Núria [la filla d'ambós], ja eren a Barcelona. L'esmentada senyora Isabel [com l'anomenava tothom] era una dona d'una modernitat que

resultava sorprenent i trencadora que destacava molt en l'ambient resclosit i asfixiant de la postguerra. Va ser la primera persona del sexe femení a qui vaig veure conduir —i amb gran perícia— un automòbil. El vehicle era el prototip conegut vulgarment com una «rubia». (Aquest sobrenom crec que venia del fet que hi havia components de fusta envernissada a la carrosseria i li donaven un color rós. No sé si era el mateix que en altres llocs es coneixia com «una jardineria», probablement provenint de Suïssa però jo diria que no era pas de fabricació suïssa sinó canadenca o nòrdica, però no n'estic segur.)

Durant la guerra les relacions personals entre Isabel Ricart i Salvador Jover primer foren epistolars, però atesa la timidesa del canetenc, Isabel Ricart va pendre la iniciativa i va agafar un avió alemany, va volar des de Barcelona fins a Lugano on es varen retrobar finalment. El casament va tenir lloc a Ginebra el 21 de maig de 1940 i no sé fins a quin moment van viure plegats a Suïssa...

La sortida d'Enric Jover de l'Estat Espanyol, segurament va ser més perillosa i complexa que la del seu germà Salvador. En vaig tenir notícia mentre feia la cerca de dades per al meu llibre «Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar». Un dels informants va explicar que, arran d'una delació rebuda al Comitè de Canet, havia anat de xofar del vehicle que va portar un escamot de la FAI a Olot on havien detectat la presència d'Enric Jover Ortensi. Però, quan els faistes de Canet varen arribar al pis indicat, Enric Jover n'acabava de marxar en direcció a la frontera. Recordo els termes en que va expli-

D'esquerra a dreta, asseguts: Vicenç Gisant Gros, Dolors Ferrer Palau, Josep M. Piñol, Pere Pujadas Diví, Joaquim Planet Xiberta, Joan Roca. Drets: Josep Almirall Urgellés, Joan Gabarrós Casellas, Joaquim Bosch Bretxa, Montserrat Jover Ortensi, Figueres, Narcís Jover Feliu i Francesc Salvat Marré. 18 de juliol de 1939. (CEC)

Interior de la fàbrica Jover el 18 de juliol de 1939. Es coneix Josefa Torrus Fors, Bartomeu Tenas Pera, Munrabà Arañó, Pere Ferrer Carbonell, Jesús Vidal, Dolors Roig Busquets, Teresa Mas Vilà, Emilia Blanxart de la Rosa, Josep M. Piñol, Montserrat Jover Ortensi, Pepita Moya Pons, Joaquim Planet Xiberta, Dolors Fàbregues Roquet, Benet Pujades Fabrè, Alfonso Martínez, Joaquim Bosch Bretxa, Josep Almirall Urgellés, Dolors Ferrer Palau, Joan Fuster (à) *Giralet*, Florentina Rocosa Vilà, Andreu Roig Ferrer, Joan Gabarrós Cañelles, Pere Pujadas Diví, Narcís Jover Feliu, Francesc Banchs Roig, Pepita Banchs Gras, Josefa Salicrú Casas, Joan Bertran Viura, Jaume Pujol, Emili Salvat Marré, Josep o Francisco Rocosa Isern, Baldomer Coll, Maria Puigvert Masvidal, Fors (à) *Hermós*, Vicenç Gisan Gros, Vicenç Estarlich Torrus, Misericòrdia Travesa Xiberta, Rosa Almirall, Carles Dulsat, Rosa Sorolla Pueyo i Paquita Munrabà Arañó.

car-ho, digué: «*Quan hi varem arribar [al pis d'Olot], el jaç encara era calent, però la llebre ja no hi era*». Va somriure d'una manera explícita per afegir: «*Ja no hi era, que si no!*. Crec recordar que algú altre va explicar que un contrabandista de Llanars va acompanyar Enric Jover a França, possiblement a través de la frontera d'aquest poble del Ripollès.

Després del decret de col·lectivització

Amb el decret de Col·lectivització i Control Obrer d'Indústries i Comerços, fou promulgat pel Consell d'Economia de la Generalitat el 24 d'octubre de 1936. No es tractava d'una economia totalment col·lectivitzada sinó mixta [pública i privada], però amb un pes decisiu del sector col·lectivitzat i quan es mantenia com a centre privat amb la direcció intervinguda pels obrers. El decret no feia res més que recollir el que ja s'esdevenia en la pràctica des de l'aixecament militar i oferia tres alternatives segons el tipus d'empresa:

1r Les empreses de més de 100 treballadors o les que havien estat abandonades pels propietaris havien de ser directament col·lectivitzades, i passaven a mans de la gestió obrera.

2n Les empreses entre 50 i 100 treballadors podien ser col·lectivitzades si així ho manifestaven 2/3 parts dels treballadors.

3r Les empreses de menys de 50 treballadors havien de continuar dirigides pels seus propietaris, però sota control d'un Consell obrer.

La indústria Isidre Jover i Cia. l'any 1936 tenia una plantilla de 117 treballadors i va ser plenament col·lectivitzada. Va gestionar-la un Comitè de Fàbrica. Només hem pogut trobar una sola persona que recorda tres dels membres que varen formar part de l'esmentat Comitè: el comptable Vicenç Guizán Gros, Benet Pujades i Febrer i Jaume Casas Estol. (Cal tenir present que a la majoria dels centres de treball col·lectivitzats, els membres del Comitè o comissió eren escollits pels seus companys mitjançant el sistema de democràcia directa. O sigui, que no eren ells els qui es postulaven sinó que eren tots els treballadors els qui els triaven per votació. En la pràctica i en la majoria dels casos, això feia que la responsabilitat recaigués en els mateixos que ja la tenien: gerents, comptables i encarregats.

Després dels fets de Maig de 1937

Després del Fets de Maig del 37 el govern de la República i el de la Generalitat dominat finalment pels comunistes i ERC, van intentar restablir l'ordre capitalista a les empreses que havien estat col·lectivitzades i desmuntar tot allò que havien fet

troskistes i anarquistes. Van tractar que els empresaris tornessin a fer-se càrrec de les empreses, però els qui no havien estat assassinats o no havien fugit, no tenien gens clar que haguessin de col·laborar amb els qui s'havien demostrat incapaces de controlar un desordre de dimensions tan incommensurables. Després del Maig del 37 del que va passar a Canet, només sabem amb exactitud que Joaquim Romagosa Duran (l'empresari més important de l'època), no va perdre mai el control de les seves indústries a Canet. El mateix Comitè de la fàbrica, anava setmanalment a Barcelona i l'informava puntualment de la seva marxa i rebia instruccions sobre allò que calia fer. En el cas de Joaquim Romagosa la cosa no solament va funcionar amb eficiència sinó que, després de la guerra, el mateix empresari reconeixia que al magatzem hi va trobar més existències de materies primeres del que hi tenia el juliol del 36. En una carta del meu pare Francesc Mas Urrutikoetxea a la seva promesa Dolors Gibert Ramentol des del Camp de Concentració de Torres del Obispo, li diu que resulta xocant que un personatge de tantes ínfulas com el segon comptable Josep Roig i Roig, no sigui capaç de portar la fàbrica de Joan Xumetra. Això era després de la desaparició dels comitès de fàbrica i el segon comptable va tractar de gestionar-la però, segons li havia escrit la que seria la meua mare, es veu que no se'n sortia. El fabricant Joan Xumetra era a Sant Sebastià i òbviament no va tornar fins que no els «Nacionales» no van ocupar Canet. En el cas de Isidre Jover i Cia., els germans Enric i Salvador no solament eren a Suïssa, sinó que no ho van tenir pas fàcil per tornar tal i com explica el mateix Salvador Jover en el seu document biogràfic. De més a més, és donava el cas que el seu pare Isidre Jover Sallarès que va continuar al país, ningú no recorda si s'estava a Canet o no durant la guerra, però sí que tenim el testimoni de Josep Alegret Xiqués que hi era els dies immediatament posteriors a l'ocupació militar pels Nacionales, o sigui, al 30 de gener de 1939. El cas de can Xumetra ens permet suposar que, després dels Fets de Maig del 37, potser se'n va fer càrrec l'esmentat comptable Vicenç Gizán Gros, i això potser explicaria que quan va tornar de Suïssa Enric Jover l'acomiadés. Això és però una pura suposició.

Salvador Jover en el seu document ja esmentat, no diu res del que va passar durant la guerra a la fàbrica. Com a dada a considerar només hem pogut trobar el fet que a l'any 1936, tenia una plantilla de 117 treballadors i el mateix Salvador

Jover escriu que l'any 1940 era de 150, o sigui, malgrat el conflicte o potser degut a ell, la plantilla s'havia ampliat en 33 persones o sigui un augment del 22%. Però, en aquelles circumstàncies d'economia intervinguda, aquesta dada no pot ser considerada com a positiva objectivament.

La gestió de la fàbrica des de 1939 fins al retorn d'Enric Jover l'any 1942.

Després de la guerra, algun adicte al *Glorioso Alzamiento Nacional (G.A.N.)* va aconsellar al industrial Isidre Jover Sallarès que el gener de 1939 ja tenia 64 anys, que fes un acte sinò d'adhesió almenys d'aproximació als vencedors. Les autoritats militars estaven instal·lades a l'antic Centro Cultural Canetense, el local del carrer de Castanyer que abans de la guerra havia estat sempre la seu de la dreta monàrquica. Entre les persones que acompanyaren a l'empresari a l'entrevista, hi havia Josep Alegret Xiqués que fou qui m'ho va explicar quan m'ajudava en la recopilació de dades per al meu llibre sobre la guerra civil a Canet. Segons aquest testimoni, Isidre Jover estava tant commogut pel que anava a fer que, a mitja escala, es va aturar i abatut i dessolat va dir:

—Mai no havia hagut d'entrar en un lloc com aquest!

Isidre Jover, es referia òbviament als estadants d'aquell centre polític, oposats als seus principis liberals i catalanistes. Als qui l'acompanyaven els

Rossetó del despatx de la fàbrica Isidre Jover, obra de Domènech i Montaner

va semblar que anava a girar cua per anar-se'n, però, va sospirar profundament i finalment va entrar-hi. La confiança de Josep Alegret no va anar més enllà però suposo que el que em va voler donar a entendre era que, malgrat la humiliació que això va representar per a Isidre Jover, ell no havia deixat de ser pas ni liberal ni catalanista, simplement va haver de doblegar-se per a tractar d'evitar represàlies per part dels vencedors.

El sacrifici moral a Isidre Jover li va servir de ben poc perquè, el 10 de febrer de 1939 es publicava la *Ley de Responsabilidades Políticas* i, el dia 12 de febrer només al cap de dos dies, la «Comisión Gestora»¹ de Canet dictava aquesta disposició *...el señor Presidente de cuenta a los reunidos que la Comisión Gestora nombrada por el Jefe de las Fuertas de Ocupación² de esta villa al ser liberada se incautó de las Fábricas «Isidro Jover y Cia.» y «Manufacturas Fors S.A.», así com de las respectivas casas particulares de Isidro Jover Sallarés y José Fors Vidal y de la Cooperativa Obrera «La Unión», sin duda por ser dicha entidad significada como marxista y contraria al G.A.N. así como por ser también izquierdistas los expresados José Fors Vidal e Isidro Jover Sallarés. Varen prendre doncs, mesures per a l'apropiació dels béns d'aquelles persones de filiació republicana i/o catalanista que segons ells eren els responsables 'polítics' de la revolució anarquista i de la guerra civil. ...Asimismo acuerda la Comisión Gestora por unanimidad, que igual contrato se otorgue en su oportunidad a Manufacturas Fors S.A.» con la misma finalidad de*

custodiar los bienes de dicha razón social sean de pertenencia de José Fors Vidal, que formó parte de esta Corporación Municipal cuando en esta Villa se cometieron 43 asesinatos, y por ello se halla ausente de la población... els vencedors acusaven a persones d'ordre com Isidre Jover o Josep Fors de ser els responsables de les malvestats de la rera guarda republicana, quan en realitat sense el cop d'estat dels militars no s'haurien pogut produir mai ni ells mateixos havien hagut de fugir per evitar ser assassinats pels revolucionaris.

Pel que fa a la fàbrica «Isidre Jover i Cia.» aquest primer escull es va poder salvar degut a que, segons consta a l'acta de la sessió següent, celebrada per la mateixa Comisión Gestora sota la mateixa presidència i amb l'assistència dels mateixos components de l'anterior, el dia 20 de febrer de 1939, l'alcalde José Planet informa als reunits que: *ha sido requerido por don Francisco Casas Escubairó, socio partícipe de la fábrica «Isidro Jover y Cia.» para que le haga entrega del local-fábrica propiedad de aquella firma comercial, incautado por este Ayuntamiento, como así consto en la reunión anterior celebrada el doce de los corrientes. Como quiera que són partícipes de esta fábrica D. Isidro Jover Sallarés y D. Enrique Jover Ortensi, ausentes de esta Villa, y es competencia de esta Comisión Gestora de acuerdo con el art. 6 del Decreto de 23 de Junio de 1938 la custodia y administración de bienes abandonados, existiendo además de indicios racionales para estimar que dicho Sr. Jover Sallarés y Jover Ortensi seran*

Treballadors de la fàbrica Isidre Jover i Cia durant la desfilada sindical de la CNS el 18 de juliol de 1940, escortats pel delegado sindical Joaquim Martí Puentes, a la banda dreta de la imatge. (CEC)

Despatx de la fàbrica Jover. D'esquerra a dreta: Salvador Jover Ortensi, desconegut, Vicenç Gizán Gros, Isidre Jover Sallarés, Joaquim Planet Xiberta. Anys 30 del segle XX. (Imatge cedida per Jordi Planet Nogueras)

declarados incurso en responsabilidad con motivo de su no adhesión al G.A.N. y que es una ineludible necesidad la puesta en marcha del negocio de referencia ya que en el mismo se hallan empleados un importante número de vecinos de esta Villa, el Ayuntamiento acuerda por unanimidad autorizar al señor Alcalde Presidente para que en nombre y representación del mismo otorgue un convenio con el Sr. Casas Escubairó, mediante el cual se proceda a la puesta en marcha del negocio de referencia, reconociéndose igualdad de Derechos en la administración del negocio al Sr. Casas y al Ayuntamiento.

Després d'això, com que Monserrat Jover Ortensi ja era casada amb Josep Ma. Piñol, la gerència de l'empresa «Isidre Jover i Cia.» va recaure sobre el seu marit. A la fotografia que es conserva d'un dels dinars entre *patronos y productores* que se celebraven en commemoració del *18 de Julio fiesta del GAN* de l'any 1939 ó 1940.. Josep Ma. Piñol figura presidint en companyia de la seva esposa Montserrat Jover i del cap administratiu Joaquim Planet Xiberta.

Josep Ma. Piñol, abans de la guerra, era professor de matemàtiques de l'Escola de Teixits de Punt de Canet i, segons explica Salvador Jover [sense nomenar-lo], malgrat les condicions extremadament favorables de la postguerra, la seva gestió va portar l'empresa gairebé a la fallida. Davant d'això, Joaquim Planet Xiberta persona de confiança de l'empresa i de la família Jover, per tal de posar en antecedents als germans Jover de la situació de risc de la fàbrica, l'última setmana d'abril de 1940 va agafar l'avió a Barcelona fins a Milà i des d'allí el

tren fins a Ginebra. Joaquim Planet va tornar amb plens poders a Canet els primers dies de maig, tres o quatre dies abans que els nazis comencessin l'ocupació de França.

Joaquim Planet a qui els germans Jover havien fet total confiança, va assumir la direcció de l'empresa i va poder parar el cop fins que l'any 1942 Enric Jover va poder tornar de l'exili i se'n va fer càrrec personalment.

Per cert que, si la sortida d'Espanya d'Enric Jover havia estat complicada, el seu retorn tampoc no va estar lliure d'incidències. No va poder entrar a l'Estat Espanyol fins al tercer intent i una de les vegades, arran del maltracte que va rebre a la frontera per part de la policia espanyola, l'impacte nerviós li va fer caure una part dels cabells del clatell. La solució finalment va sorgir a través de Jaume Rodríguez Suriñach, un dels encarregats de la fàbrica i que apareix citat al document sobre la fàbrica de Salvador Jover, durant la guerra s'havia passat als Nacionales i coneixia o era amic d'un oficial que pertanyia al cos d'Aduanes o a la policia de fronteres. Jaume Rodríguez Suriñach, s'hi va posar en contacte i aquest va resoldre el problema. Finalment doncs, Enric Jover va poder entrar a Espanya i no se sap si sense més incidents. Tampoc no sabem si un cop a l'Estat Espanyol, Enric Jover va haver de seguir el «*proceso de purificación*» al qual eren sotmesos el republicans i més especialment els considerats *rojo separatistas*. El que sí es conegut és que, la resta de la seva vida, cada vegada que havia de renovar el passaport tenia problemes degut als *antecedentes políticos* i molt concretament al fet d'haver

Isidre Jover i Cia. Anys 40 del segle XX. D'esquerra a dreta, primer rengle: Almirall, desconegut, Manel Alís, Isidre Jover Sellarés, Joan Gabarrós, Hilari Portet (dubtós). Segon rengle al darrera: Vicenç Rocosa Isern, desconegut, Joaquim Bosch Bretxa, desconegut, Narcís Jover, Joan Roca. (Imatge cedida per Jordi Planet Nogueras)

participat, el 15 de juliol de l'any 1930, en «*el acto vandálico*» d'arrancar la placa del dictador Miguel Primo de Rivera del carrer Ample de Canet. En l'acte de denúncia de la policia espanyola Enric Jover, constava com instigador principal d'aquest fet que el van dur a terme en companyia de Narcís Jover, Josep Cabruja Criasola i dels germans Isidre i Joan Casellas³ que segons diu s'ho contemplaven des de la vorera. Aquest era el grup incipient d'Acció Catalana a Canet, integrat també per altres joves de la burgesia mitja liberal del poble que abans de tenir local propi, es reunien a l'hort de la Papallona.

Tal i com explica Salvador Jover, Enric Jover aprofitant les condicions extremadament favorables d'aquells anys de postguerra amb tres mesos en va tenir pou per amortitzar els crèdits amb els que treballava l'empresa.

Sembla que l'únic altercat va tenir-lo amb el Vicenç Guizán, l'antic responsable o cap del Comitè Obrer de la fàbrica durant la col·lectivització, al qual va acomiadar-lo després d'una forta discussió, suposadament degut a la gestió o responsabilitat de Guizán durant la guerra... No consta en canvi que prengué cap mena de represàlia contra Benet Pujades que va continuar treballant a Isidre Jover i Cia. fins a la jubilació ni cap dels altres membres del Consell o Comirè de Fàbrica.

Després de la guerra els germans Salvador i Enric Jover no varen tornar a viure a Canet. Al cap de no menys de 25 anys, Enric si va construir una segona residència on hi passava temporades, Salvador mai més, després de la seva mort però, va voler ser incinerat i que les seves cendres fossin enterrades al cementiri local on també s'hi havia fet enterrar el seu germà Enric.

1. La Comisión Gestora estava formada per José Planet Travesa com alcalde. Departamento de gobernación: José Ma. Grau Andreu, Buenaventura Roca Gabarrós y Joaquín Martí Puntas. Departamento de Hacienda: Joaquín Carbonell Reverter e Isidro Xiqués Junqué. Departamento de abastos: José Alegret Xiqués y Santiago Masvidal Esparrech. Y, encargado del Departamento de Fomento: José Dotras Mas.

2. Es tractava de l'alferez del Cuerpo Jurídico del Ejército de Ocupación de Cataluña, José Ma. Garaizabal Bantús. Abans d'entrar a Catalunya els «Nacionales» varen substituir el nom de «Ejército del Este» pel de «Fuerzas de Ocupación de Cataluña» per fer explícita la seva intenció d'imposar-se com una potència estrangera.

3. Isidre i Joan Casellas Pujadas, foren assassinats al cementiri de les Corts de Barcelona el 15 de setembre de 1936. Va ser la més inversemblant de totes les morts de canetencs a la reraguarda republicana. El seu perfil personal i ideològic no responia en absolut al de la majoria de les víctimes: no eren dretans sinó de centre esquerra, no eren religiosos sinó irreverents amb el catolicisme i d'una sociabilitat absolutament transversal. Mai no s'ha pogut saber l'origen de la seva mort... Algú va suggerir que fou a raó del seu sentit de l'humor extremadament càustic. *Sic*.

